

# Mõttekodadest maailmas ja Euroopas

Giina Kaskla

Eesti Rahvusraamatukogu Euroopa Liidu info-keskuse infospetsialist

*Ideemaailma üks huvitavamaid paiku on see koht, kus saavad kokku ajakirjandus, poliitika ja teadus.*

*Edward Lucas*

## Mis on mõttekoda

Eesti keele seletav sõnaraamat defineerib mõttekoda järgmiselt: uurimisinstituut või muu organisatsioon, mis nõustab ja pakub ideid peamiselt poliitika, kaubanduse või julgeoleku alal. Eesti keele igapäevakasutus on sellest määratlusest palju laiem ja mitmekesisem, hõlmates nii organisatsioone, ajurünnakuid kui ka *ad hoc* töörühmi. Ingliskeelne *think tank* näib olevat aja jooksul omandanud märksa püsivama sisu ja harilikult tähendabki poliitilist uurimisinstituuti. Selles tähenduses räägitakse mõttekodadest ka siinses kirjutises. Edward Lucas võtab vaimukalt kokku mõttekoja eripära ja leiab 2005. aastal Diplomaatias ilmunud artiklis, et „mõttekoda võiks olla koht, kus poliitikutel praktilisus, ajakirjanike operatiivsus ja teadlaste põhjalikkus omavahel kokku saavad”.

Mõttekojad sündisid Ameerika Ühendriikides ning sealseid uurimisinstituute on seni kõige rikkamad ja mõjukamad, neid on ka rohkem uuritud. Esimese tõsise katse kaardistada mõttekodade tegevusvälja Euroopas Liidus tegi 2004. aastal Stephen Boucher' juhitud töörühm Pariisis asuva mõttekoja Notre Europe egiidi all. Võrreldes USA-ga, kus mõttekojad on olnud nähtaval kauem, on Euroopa Liidu temaatikaga tegelevad mõttekojad esile kerkinud alles 1980. aastatel. Notre Europe uurimisrühm analüüsis 149 mõttekoda 25-st Euroopa Liidu liikmesriigist. Esile tuuakse üheksa tunnust, mille alusel institutsiooni võiks määratleda mõttekojana:

- tegevus on järjepidev;
- keskendub avalikule poliitikale;
- omab alalist teadlaste koosseisu (teaduslikku personali);
- töö tulemus on ideed, analüüsid ja soovituselised;
- tulemused edastatakse poliitikutele ja avalikkusele;
- ei vastuta valitsuse tegevuse eest;
- järgib uurimisvabaduse ja sõltumatuse põhimõtet;
- põhitegevus ei ole koolitamine;
- tegutseb avalikes huvides.

Üldiselt peetaksegi oluliseks tunnuseks tegevuse pidevust, mõttekojaks ei kvalifitseeru üksikprobleemiga tegelev töörühm.

Järgnevalt tutvustan kaht allikat, mis pakuvad taustainfot ja pidepunkte mõttekodade maastikul orienteerumiseks. Mõttekodade puhul tekib esmajoonel kaks küsimust: kas on tegemist usaldusväärse organisatsiooniga ja kes tellib muusika ehk millised on võimalikud ideoloogilised ja poliitilised mõjutajad.

Esimene on globaalne vaade mõttekodadele Ameerika Ühendriikidest ja teine Euroopa Komisjoni tellitud ülevaade Euroopa Liidu samalaadsetest organisatsioonidest.

## Mõttekodade rahvusvaheline pingerida

„Think Tanks and Civil Societies Program” on Pennsylvania ülikooli algatatud projekt, mis uurib mõttekodade mõjukust, selle eestvedaja on James McGann. *Global Go To Think Tank Index* on seni kõige tuntum ja laiahaardelisem algatus mõttekodasid võrrelda ja ritta seada. 2006. aastal alustasid nad projektiga, mille eesmärk oli maailma juhtivad mõttekojad välja selgitada ja nende kohta andmed koguda. Nüüdseks on valiku ja hindamise protsess täpsustunud ja muutunud süsteemsemaks, samuti on maht ja ulatus märkimisväärselt kasvanud.

2012. aasta *Think Tank Index*'i raport ilmus selle aasta jaanuaris ja on järjekorras kuues, koostamisel on seitsmes mõttekodade rahvusvaheline pingerida. Raportid ei piirdu ainult mõttekodade pingeritta seadmisega, vaid pakuvad ka kogutud andmete mitmekülgset analüüsi ja statistikat. Samuti tuuakse raportis välja üleilmsed trendid ja näidatakse muutuste põhjusi.

Raportis on esile toodud suundumus, et viimasel kümnendil on uute mõttekodade arv vähenenud (juurdekasvu tippaeg oli aastail 1991–2000). Põhjustena on esile toodud:

- paljudes riikides ei ole poliitiline ja õiguslik keskkond soodne;
- rahastajate vähenemine;
- rahastajad eelistavad lühiajalisi projekte;
- vähene organisatsiooniline võimekus ja muutustega kohanemise oskus;
- tihedam konkurents surverühmade, konsultatsiooni- ja õigusfirmade ning ööpäevase elektroonilise meediaga;

– tegevuse lõpetamine.

Pingerea koostamine toimub mitmes voorus ja toetub rahvusvahelisele küsitlusele, mis hõlmab ligi 2000 eksperti ja asjaomast organisatsiooni. Kokku esitati ja hinnati 1647 mõttekoda 38 kategoorias ning sõelale jäi 171, mis pääsesid ühte või teise tabelisse.

2012. aasta raportis on ka mitmed uued pingeread, näiteks „Parimad sõltumatud mõttekojad” (hõlmab neid organisatsioone, kes ei ole seotud valitsuse või erakonnaga) ja „Parimad uued mõttekojad” (mis on tegutsenud 24 kuud).

Hinnang anti 18 kriteeriumi alusel. Arvesse võetakse näiteks eelarvet, publikatsioone, poliitilist mõju ja kodanikuühiskonna edendamist asukohamaal. Hinnangute põhjal on koostatud üleilmsed, piirkondlikud ja valdkondlikud edetabelid.

2012. aastal (nagu mitmel eelnevalgi aastal) on üleilmse ja ka USA edetabeli tipus Brookings (USA), üks maailma vanimaid ja võimsamaid mõttekodasid. Mitte-USA edetabelit juhib läbi aastate Chatham House Ühendkuningriigist.

Eesti on statistikatabelis 17 mõttekojaga ning Kesk- ja Ida-Euroopa tipp 60 tabelis on Praxis 14. kohal ja Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus 50. kohal. Praxis on ära toodud ka haridusalaste mõttekodade tabelis, mis ei ole esitatud pingereana.

## Mõttekojad Euroopas

Euroopa Komisjoni tellitud ülevaade „European Think Tanks and the EU” ilmus 2012. aasta septembris. Selle koostamisel on järgitud teisi põhimõtteid ning rõhutatud, et ülevaade ei pretendeeri ammendavusele ja ammugi ei üritata pingerida kujundada. Mõttekojad on esitatud poliitiliselt korrektses asukohamaade tähestikulises järjekorras.

Euroopa mõttekodade nimekirja on valitud 35 asutust ja juba nimekirja pääsemine on teatud mõttes tunnustus. Aga tuleb silmas pidada, et valik on tehtud rangelt Euroopa Liidu temaatikaga tegelevate mõttekodade hulgas. Muus osas on valikukriteeriumideks tuntuus, nähtavus ja tulemus. Eriti väärtuslikuks muudab väljaande see, et kõigi organisatsioonide kohta on esitatud põhjalik andmestik, mis näitab ära tegevusvaldkonnad, spetsialiseerumise, õigusliku staatuse (millise jurisdiktsiooni all ja millises vormis tegutsetakse), rahaallikad (eraldi on välja toodud Euroopa Liidu toetused), publikatsioonid, sidus- ja sihtrühmad. Eestit on valitud esindama Välispoliitika Instituut. Mõttekodadest huvitujale võiksid kasulikud olla mõlemad allikad. Kui ameeriklased toovad sisse edetabeli intriigi, siis eurooplaste tugevus on põhjalikud andmed. Järeldusi saab teha juba lugeja ise.

Mõttekodade vajalikkuse ja nende võimaluste kohta poliitikat mõjutada võib leida erinevaid arvamusi, siiski on nad seni säilitanud oma juhtiva koha ideede genereerimisel ja poliitiliste analüüside loomisel. Mõistagi peab hea tulemuse saavutamiseks olema piisavalt raha ja intellektuaalset kapitali. Paul Goble on püstitanud küsimuse, kas juba ligi sajand tagasi tekkinud mõttekodade aeg on ümber saamas ja nende asemele võiks tekkida uut tüüpi institutsioon, mis oleks ressursisäästlikum ja tõhusam. Kas veebikogukonnad, blogid või Twitter suudavad tulevikus asendada mõttekodasid?

## Kasutatud kirjandus

Eesti keele seletav sõnaraamat. – <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cei?O=m%C3%B5ttekoda>

**Boucher, S. (2004).** Europe and its Think Tanks: A Promise to Be Fulfilled. An analysis of think tanks specialised in European policy issues in the enlarged European Union. Notre Europe, Paris, Studies and Research, no. 35. – <http://www.notre-europe.eu/media/etud35-en.pdf?pdf=ok>

Global Go To Think Tank Index raportid 2008–2012. – <http://gotothinktank.com/rankings/>

**Goble, P. (2005).** Kas Eesti vajab mõttekoda? – Diplomaatia, nr 25, 7. okt, lk 6–7. – <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/kas-eesti-vajab-mottekoda/>

**Lucas, Ed. (2005).** Mõttekojad, tõde ja demokraatia. – Diplomaatia, nr 25, 7. okt, lk 5–6. – <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/mottekojad-tode-ja-demokraatia/>

**Missiroli, A., Ioannides, I. (2012).** European Think Tanks and the EU. European Commission. Berlaymont Paper, no 2. – [http://ec.europa.eu/bepa/pdf/publications\\_pdf/brief-policy/berl\\_papers\\_issue\\_2.pdf](http://ec.europa.eu/bepa/pdf/publications_pdf/brief-policy/berl_papers_issue_2.pdf)

Think Tanks and Civil Societies Program. International Relations Program, University of Pennsylvania. – <http://gotothinktank.com/about-us/>